

คู่มือ

การปลูกพืชสมุนไพร

ที่มาของข้อมูล

เรียบเรียง

ภาวนา อัคระประภา

ผู้จัดการสมุนไพร กลุ่มสมุนไพรเครื่องเทศ กองส่งเสริมพืชสวน โทร. 9407459

จัดทำ

วิไลภรณ์ ชนกนาคชัย กองเกษตรสัมพันธ์

สมนิตย์ เหล็กอุ้นวงศ์ กองเกษตรสัมพันธ์

ภาพ

นิรันดร์ นามไพร กองเกษตรสัมพันธ์

เรียงพิมพ์

ลออ พรพงษ์กุล กองเกษตรสัมพันธ์

ผลิตและเผยแพร่ ฝ่ายเอกสารคำแนะนำ กองเกษตรสัมพันธ์ กรมส่งเสริมการเกษตร

โทร. 0-2579-5517

คำนำ

พืชสมุนไพร เป็นพืชที่มีวัตถุประสงค์หลักในการนำไปใช้ประโยชน์เป็นยารักษาโรค เครื่องสำอาง และผลิตภัณฑ์อาหารเสริม ซึ่งในปัจจุบันนี้กระแสมนิยมเรื่องสมุนไพรมีมากขึ้นตามลำดับ และมีแนวโน้มจะขยายตัวมากขึ้นต่อไป เนื่องจากมีการนำเอาขบวนการทางวิทยาศาสตร์สนับสนุนให้พืชสมุนไพรมีความน่าเชื่อถือ เช่น มีงานวิจัยรับรอง มีรูปแบบที่ทันสมัย สะดวกต่อการใช้ และที่สำคัญมีความปลอดภัยต่อผู้บริโภคมากขึ้น

ถึงแม้การใช้สมุนไพรจะมีมาเป็นเวลานานแล้วแต่การปลูกพืชสมุนไพร เป็นการจำกัดว่าเป็นพืชใหม่อยู่ ทั้งนี้ เนื่องจากผลผลิตสมุนไพรที่ผ่านมาส่วนมากเก็บมาจากแหล่งธรรมชาติ ไม่เพียงพอ กับความต้องการของตลาดที่มุ่งผลิตเพื่อการค้า ดังนั้น คู่มือการปลูกพืชสมุนไพรเล่มนี้ จึงได้จัดทำขึ้นมา เพื่อเป็นเอกสารแนะนำสนับสนุนโครงการส่งเสริมการปลูกสมุนไพรเป็นการค้า ปี 2543 โดยมุ่งเน้นให้มีการกระจายการผลิตสมุนไพรเป็นการค้าในจังหวัดและให้ความรู้แก่เกษตรกรทั่วไป ในด้านความรู้เทคโนโลยีการปลูก การดูแลรักษา และการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว ซึ่งได้รวบรวมข้อมูลจากทั้งแหล่งวิชาการและประสบการณ์ของเกษตรกร โดยคัดเลือกชนิดของสมุนไพรที่มีความแตกต่างกันตามลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของพืช การปลูก การดูแลรักษา และการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว จำนวน 15 ชนิด ซึ่งผู้อ่านสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการปลูก ดูแลรักษาพืชสมุนไพรชนิดอื่นๆ ที่มีลักษณะทางพฤกษศาสตร์และเขตกรรมที่ใกล้เคียงกันได้

ภาวนา อัสวะประภา

ผู้จัดการสมุนไพร

ขมิ้นชัน

ชื่อวิทยาศาสตร์

***Curcuma longa* Linn.**

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพืชล้มลุกอายุหลายปี มีส่วนของลำต้นใต้ดิน เรียกว่าเหง้า ซึ่งมีส่วนประกอบของน้ำมันหอมระเหยและสารให้สี ทำให้เหง้ามีสีเหลืองเข้มและมีกลิ่นเฉพาะ ลำต้นเหนือดินสูง 30-90 เซนติเมตร

สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

- ชอบอากาศร้อนชื้น ดินร่วนปนทรายระบายน้ำดี ไม่ชอบดินเหนียวและดินลูกรัง
- ปลูกในที่กลางแจ้ง

การเตรียมดินปลูก

- ไถพรวนหรือขุดดินเพื่อให้ดินร่วนซุย
- ถ้าดินระบายน้ำดี ไม่จำเป็นต้องยกร่อง

การเตรียมเหง้าพันธุ์

- คัดเลือกหัวพันธุ์ที่มีอายุ 7-9 เดือน มีตาสมบูรณ์ ไม่มีโรคแมลงทำลาย
- แบ่งหัวพันธุ์ โดยการหั่น ขนาดของเหง้าควรมีตาอย่างน้อย 3-5 ตา หรือแ่งมีน้ำหนัก 15-50 กรัม
- แช่ก่อนพันธุ์ด้วยสารเคมีป้องกันกำจัดแมลง เช่น เพลลิฮอยด้วยมาลาไอธอน หรือ คลอไพริฟอส 1-2 ชั่วโมง ตามอัตราแนะนำ
- ชุบก่อนพันธุ์ด้วยสารเคมีป้องกันกำจัดเชื้อราก่อนปลูก

การปลูก

- ควรปลูกในฤดูฝนช่วงเดือน พฤษภาคม-กรกฎาคม เพราะฤดูอื่นขมิ้นชันจะพักตัวไม่ออก
- ระยะระหว่างต้นและระยะระหว่างแถว 30 x 30 เซนติเมตร
- ขุดหลุมขนาด กว้าง x ยาว x ลึก 15 x 15 x 15 เซนติเมตร
- ใส่ปุ๋ยคอกรองก้นหลุม ประมาณหลุมละ 200 กรัม (1 กระป๋องนม)
- นำหัวพันธุ์ที่เตรียมไว้ลงปลูก กลบดินหนา 5 เซนติเมตร
- คลุมแปลงด้วยฟางหรือหญ้าคา หนาประมาณ 2 นิ้ว เพื่อป้องกันการงอกของวัชพืช และรักษาความชื้นในดิน จากนั้นรดน้ำให้ชุ่ม

การดูแลรักษา

- ช่วงอายุ 1 1/2-2 เดือน เมื่อกำลังเจริญเติบโตทางด้านลำต้นใส่ปุ๋ย 15-15-15 อัตรา 1/2 ช้อนแกง (15 กรัม)/ต้น

- ช่วงอายุ 3-4 1/2 เดือน เมื่ออยู่ในระยะสะสมอาหาร ใส่ปุ๋ย 15-15-15 อัตรา 1 ช้อนแกง (30 กรัม) /ต้น

การป้องกันกำจัดโรค

- อาจพบโรคเน่าเหง้ายุบ ในระยะขม้นอยู่ในแปลงและทิ้งใบหมดแล้ว ซึ่งเกิดจากเชื้อรา *Fusarium solani* ป้องกันโดยหลีกเลี่ยงไม่ปลูกซ้ำในพื้นที่เดิมติดต่อกันเกิน 2-3 ปี

การเก็บเกี่ยว

- เก็บเกี่ยวเมื่ออายุ 9-11 เดือน (ธันวาคม-กุมภาพันธ์)
- ห้ามเก็บเกี่ยวในระยะที่มีขม้นขึ้นเริ่มแตกหน่อ เพราะจะทำให้มีสาร curcumin ต่ำ
- วิธีการเก็บใช้จอบขุด ถัดดินแข็งรดน้ำให้ชุ่มก่อน ปล่อยให้ดินแห้งหมาดๆ แล้วจึงขุด
- เคาะเอาดินออกจากหัว แล้วใส่ตะกร้าแกว่งล้างน้ำอีกรอบ

ผลผลิต

- ผลผลิตสด 3,000 กิโลกรัม/ไร่

อัตราการทำแห้ง

- ผลผลิตสด : ผลผลิตแห้ง เท่ากับ 6 : 1

ส่วนที่ใช้ประโยชน์

- เหง้าสด, แห้ง

สาระสำคัญ

- น้ำมันหอมระเหย เช่น Turmerone, Zingiberene, Borneol และ Curcumin

สรรพคุณ

- แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ

▶ แปลงปลูกขม้นขึ้น

▶ เหง้าขม้นขึ้น อายุ 11 เดือน

ว่านหางจระเข้

ชื่อวิทยาศาสตร์

Aloe barbadensis Mill.

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ล้มลุก ลำต้นสั้น ใบหนา อวบน้ำ ยาว 30-50 เซนติเมตร ภายในมีวุ้นใสๆ มียางสีเหลือง ดอกสีส้มแดง

สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

- ชอบดินทราย ดินระบายน้ำดี แสงแดดปานกลางถึงแดดจัด ปลูกได้ทุกฤดู

การเตรียมพันธุ์ปลูก

- แยกหน่อ ขนาดหน่อสูง 10-15 เซนติเมตร

การเตรียมแปลงปลูก

- ไถ พรวนดิน แล้วยกร่องสูง 50-60 เซนติเมตร กว้าง 1.30 เมตร ตามความยาวของพื้นที่ ระยะห่างระหว่างร่อง 50 เซนติเมตร

การปลูก

- ระยะระหว่างต้น และระหว่างแถว 50 x 70 เซนติเมตร

การดูแลรักษา

- ควรรดน้ำแบบเป็นฝอยกระจายสม่ำเสมอและพอเพียง ในฤดูร้อนควรรดน้ำให้ไหลตามร่องแปลง ห้ามให้น้ำโดยการรดน้ำหรือเทราดเด็ดขาด
- ใส่ปุ๋ยคอกเดือนละครั้ง อัตรา 1-1.5 ตัน/ไร่/ปี

การเก็บเกี่ยว

- เก็บเกี่ยวได้หลังปลูก 8-12 เดือน
- เก็บใบล่างขึ้นไปโดยสังเกตเนื้อวุ้นที่โคนใบด้านในเต็ม และลายที่ใบลบหมดแล้ว
- เก็บได้ปีละ 8 ครั้ง ระวังอย่าให้ใบวุ้นช้ำ

ผลผลิต

- ใบสด ครั้งละ 2-4 ตัน/ไร่

ส่วนที่ใช้ประโยชน์

- วุ้นในใบสด

สาระสำคัญ

- aloctin A, B

สรรพคุณ

- รักษาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก

แปลงปลูกว่านหางจระเข้

ตะไคร้หอม

ชื่อวิทยาศาสตร์

Cymbopogon nardus Rendle. (พันธุ์ศรีลังกา)

Cymbopogon winterianus Jowitt (พันธุ์ชวา)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ล้มลุก แตกหน่อเป็นกอเหมือนตะไคร้แกง ที่โคนต้นมีกาบเป็นชั้นๆ หุ้มลำต้นเป็นปล้องๆ ลำต้นเป็นสีม่วงแดง ลำต้นและใบใหญ่และยาวมีกลิ่นฉุนกว่าตะไคร้แกง ดอกออกเป็นช่อยาวใหญ่โน้มอ่อนลง สีน้ำตาลแดงคล้ำ

สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

- ปลุกได้ในดินทุกชนิด เจริญเติบโตได้ดีในดินร่วนปนทราย
- ต้องการแสงแดดจัด
- ทนต่อความแห้งแล้ง แต่ถ้าให้น้ำสม่ำเสมอ บำรุงรักษาดีจะให้ผลผลิตสูงตลอดปี
- ระยะเวลาที่เหมาะสมในการปลูก คือ เดือนพฤษภาคม

การเตรียมพันธุ์ปลูก

- ตัดแต่งให้มีข้ออยู่ 2-3 ข้อ
- มีกาบใบหุ้มข้ออยู่ 4-5 ใบ
- ตัดปลายใบออก

การเตรียมแปลงปลูก

- ไถพรวนดิน กำจัดเศษวัชพืชออกจากแปลง ใส่ปุ๋ยคอกคลุกเคล้าให้เข้ากันดี ปรับพื้นที่ให้เรียบ
- ถ้าปลูกในกระถาง ควรใช้กระถางที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางไม่น้อยกว่า 12 นิ้ว ใส่ดินร่วนซุยที่มีอินทรีย์วัตถุ

การปลูก

- ระยะระหว่างต้น และระหว่างแถว 1.5 x 1.5 เมตร
- ขุดหลุมขนาด กว้าง x ยาว x ลึก 15 x 15 x 15 เซนติเมตร
- นำต้นพันธุ์ที่เตรียมไว้ปลูก 3 ต้นต่อหลุม หรือต่อกระถาง

การดูแลรักษา

- รดน้ำสม่ำเสมอเพื่อให้แตกกอได้ผลเร็วขึ้นและให้ผลผลิตตลอดปี
- กำจัดวัชพืชปีละ 2 ครั้ง ด้วยการใช้จอบ
- ใช้ปุ๋ยสูตร 16-16-8 หรือ 16-20-0 หรือ 15-15-15 อัตราการให้ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของดิน

- หลังจากการเก็บเกี่ยวแล้ว ควรหว่านปุ๋ยยูเรียหรือแอมโมเนียซัลเฟต อัตรา 15-20 กิโลกรัม/ไร่ เพื่อให้แตกใบใหม่เร็วขึ้น โดยใบขนาดใหญ่ และมีปริมาณน้ำมันหอมระเหยมากขึ้น

การเก็บเกี่ยว

- เก็บเกี่ยวได้หลังปลูก 6-8 เดือน อายุการให้ผลผลิต 2-3 ปี
- ตัดเอาส่วนใบ ซึ่งอยู่เหนือพื้นดิน 25-30 เซนติเมตร เพื่อให้ต้นที่เหลือแตกใบใหม่ได้เร็วขึ้น
- เก็บเกี่ยวแต่ละครั้งให้ห่างกัน 3 เดือน ตัดได้ปีละ 2-3 ครั้ง
- ผึ่งใบที่ตัดมาไว้ 1-2 วัน ก่อนนำไปสกัดน้ำมัน

ผลผลิต

- ใบสด 1 ต้น/ครั้ง/ไร่

อัตราการแปรรูป

- ใบสด : น้ำมันหอมระเหย เท่ากับ 1 ต้น : 1 ลิตร

ส่วนที่ใช้ประโยชน์

- ใบสด

สาระสำคัญ

- geraniol, citronellal และ citronellol

สรรพคุณ

- ไส้ยุ่ง

ลักษณะต้นตะไคร้หอม

ฟ้าทะลายโจร

ชื่อวิทยาศาสตร์

Andrographis paniculata

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพืชล้มลุกตระกูลเดียวกับต้อยติ่ง ลำต้นลักษณะเป็นสี่เหลี่ยม ต้นสูง 30-60 เซนติเมตร ใบเรียวยาวสีเขียวเข้มเป็นมัน เป็นคู่ตรงข้ามกัน ดอกเดี่ยวสีขาวออกตามก้านเล็กๆ และปลายยอดผลเป็นฝักเรียวแหลมเมื่อแก่มีสีน้ำตาล

สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

- ชอบอากาศร้อนชื้น
- เจริญเติบโตได้ดีในดินร่วนซุย
- ปลูกลงในที่แสง 50 เปอร์เซ็นต์

การเตรียมแปลงปลูก

- มีความจำเป็นมาก ควรทำการไถพรวนดินจนร่วนซุยก่อนปลูก
- ถ้าดินระบายน้ำดี ไม่จำเป็นต้องยกร่องแปลง

การเตรียมเมล็ดปลูก

- เนื่องจากเมล็ดมีระยะพักตัว ให้ทำการพักตัวของเมล็ดด้วยการแช่น้ำร้อน 50-80 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 5-10 นาที ก่อนปลูก

การปลูก

- ปลูกแบบโรยเมล็ดเป็นแถว ระยะระหว่างแถว 40 เซนติเมตร โรยเมล็ดที่ทำลายการพักตัวแล้ว ในอัตราประมาณ 100-400 เมล็ดต่อความยาวแปลง 1 เมตร
- เกษียณดินกลบบางๆ
- คลุมแปลงด้วยฟางข้าว หรือใบหญ้าคาบางๆ เพื่อรักษาความชื้น
- รดน้ำทันที

การดูแลรักษา

- เมื่อปลูกไปได้ 30-45 วัน ถ้าพบว่าต้นงอกแน่นเกินไป ควรทำการถอนแยก
- ในระยะ 1-2 เดือน รดน้ำวันละ 1-2 ครั้ง
- เมื่ออายุ 2 เดือนขึ้นไป รดน้ำวันเว้นวัน
- เมื่ออายุ 2 เดือน ใส่ปุ๋ยคอกประมาณ 125 กรัม/ต้น โดยโรยขนานไปกับแถว ห่างจากแถวประมาณ 10-15 เซนติเมตร แล้วพรวนดินกลบ
- กำจัดวัชพืชด้วยการใช้มือถอนหรือจอบดาย แล้วพรวนดินเข้าโคนด้วย

การป้องกันกำจัดโรคแมลง

- ไม่มีแมลงทำความเสียหายร้ายแรง มีเพียงบางโรคเท่านั้นที่ทำความเสียหายบ้าง
- อาจพบอาการผิดปกติที่ใบมีลักษณะเป็นสีม่วง แต่บริเวณเส้นใบเป็นสีเขียวและแคระแกร็น ซึ่งเกิดจากการขาดน้ำเป็นเวลานาน การป้องกันกระทำได้โดยให้น้ำสม่ำเสมออย่าให้พืชขาดน้ำ

การเก็บเกี่ยว

- เก็บในช่วงเริ่มออกดอกอายุ 110-150 วัน
- ใช้กรรไกรหรือเคียวเกี่ยวทั้งต้นให้เหลือตอสูงประมาณ 10-15 เซนติเมตร
- ปีหนึ่งเก็บเกี่ยวได้ 2-3 ครั้ง
- เด็ดใบ ยอดอ่อนล้างน้ำให้สะอาด
- ตากในที่ร่ม 5-7 วัน จนแห้งสนิท
- บรรจุในถุงพลาสติก
- เก็บในบริเวณที่เย็น และไม่โดนแสงแดด

ผลผลิต

- ผลผลิตสด ไร่ละ 2-4 ตัน

อัตราการทำแห้ง

- ผลผลิตสด : ผลผลิตแห้ง เท่ากับ 4 : 1

ส่วนที่ใช้ประโยชน์

- ทั้งต้น

สาระสำคัญ

- andrographolide

สรรพคุณ

- แก้เจ็บคอ แก้ไข้

ลักษณะต้นและใบฟ้าทะลายโจร

ลักษณะดอกฟ้าทะลายโจร

หนุมานประสานกาย

ชื่อวิทยาศาสตร์

Schefflera leucantha Viguier.

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มขนาดย่อม มีใบประกอบแบบนิ้วมือ ใบหนึ่งมีใบย่อย 5-7 ใบ ปลายใบแหลมขอบเรียบ หลังใบมีสีเขียวเข้มเป็นมัน ดอกเล็กสีขาวแกมเหลืองเขียว เป็นช่อ ผลกลม สีเหลือง

สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

- ชอบอากาศร้อนขึ้นดินร่วนปนทรายระบายน้ำดี มีอินทรีย์วัตถุมาก
- ชอบความชื้นปานกลาง แสงแดดเต็มวัน-ร่มรำไร
- ปลุกได้ทุกฤดู

การเตรียมพันธุ์ปลูก

- ใช้เมล็ด กิ่งปักชำ หรือกิ่งตอน

การเตรียมแปลงปลูก

- ไถพรวน หรือขุดให้ดินร่วนซุย

การปลูก

- ระยะห่างระหว่างต้น และระหว่างแถว 1.5 x 1.5 เซนติเมตร

การดูแลรักษา

- ระยะแรกควรรดน้ำทุกวัน ให้ต้นตั้งตัวได้ดี
- กำจัดวัชพืช และตัดแต่งทรงพุ่มบ้าง

การเก็บเกี่ยว

- เริ่มเก็บเกี่ยวได้ ตั้งแต่อายุ 4 เดือน
- เก็บใบที่เจริญเติบโตเต็มที่แล้ว ไม่แก่และไม่อ่อนเกินไป

ผลผลิต

- ใบสด ไร่ละ 2-3 ตัน

ส่วนที่ใช้ประโยชน์

- ใบสด

สาระสำคัญ

- oleic acid, butulinic acid, D-glucose, D-xylose และ L-rhamnose

สรรพคุณ

- แก้ไอ แก้เจ็บคอ แก้ไข้ แก้หอบหืด ใช้ห้ามเลือด สมานแผล

พญา ย ว

ชื่อวิทยาศาสตร์

Clinacanthus nutans (Burm. F) Lindau

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มเลื้อย ลำต้นสีเขียว ไม่มีหนาม ใบเดี่ยวติดกับลำต้นแบบตรงข้าม ออกดอกเป็นช่อแน่นที่ปลายยอด มีใบประดับสีเขียวติดที่โคนดอก ดอกมีกลีบสีแดงเข้ม ลักษณะเป็นหลอดยาว

สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

- ชอบอากาศร้อนชื้น
- ดินร่วนปนทรายระบายน้ำดี ไม่ชอบดินลูกรัง หรือดินเหนียว
- ขึ้นได้ดีทั้งที่มีแดดและที่ร่ม

การเตรียมดินปลูก

- ไถพรวนหรือขุดดินเพื่อให้ดินร่วนซุย
- กำจัดเศษวัสดุและวัชพืชออกจากแปลง
- ในพื้นที่ที่มีการระบายน้ำดี ไม่จำเป็นต้องยกร่อง

การเตรียมกิ่งปักชำ

- เลือกกิ่งที่สมบูรณ์ ไม่แก่หรืออ่อนเกินไป
- ตัดกิ่งพันธุ์ให้มีขนาด 6-8 นิ้ว และมีตาประมาณ 3 ตา ให้มีใบเหลืออยู่ปลายยอดประมาณ 1/3 ของกิ่งพันธุ์
- ทาปูนแดงบริเวณรอยตัดของต้นตอ
- ปักชำในถุงโดยใช้วัสดุปักชำเป็นดินร่วนปนทราย
- รดน้ำและรักษาความชื้นให้เพียงพอ
- กิ่งปักชำจะออกรากภายใน 20-30 วัน

การปลูก

- ระยะปลูก 50 x 50 เซนติเมตร
- ขุดหลุมปลูกขนาด กว้าง X ยาว X ลึก 10 X 10 X 10 เซนติเมตร
- ใส่ปุ๋ยคอกรองก้นหลุมอัตรา 125 กรัม/หลุม
- ย้ายกิ่งชำลงปลูก
- รดน้ำทันที

การดูแลรักษา

- ในระยะ 1-2 เดือนแรก รดน้ำทุกวัน ถ้าแดดจัดควรรดน้ำเช้า-เย็น

- เมื่ออายุ 2 เดือนไปแล้ว อาจให้น้ำวันเว้นวัน
- เมื่ออายุ 6 เดือน ใส่ปุ๋ยสูตร 15-15-15 ต้นละประมาณ 10 กรัม โดยโรยปุ๋ยห่างจากโคนต้นประมาณ 10 เซนติเมตร แล้วพรวนดินกลบ
- กำจัดวัชพืชโดยใช้มือถอน ส่วนที่ว่างระหว่างแปลงปลูกใช้วิธีดายหญ้า
- พรวนดินโคนต้นเมื่อดินแน่น

โรคแมลง

- ไรแมงมุม ทำลายต้นได้ใบทั้งใบอ่อนและใบแก่ ทำให้ใบเหลืองซีด ถ้าระบาดรุนแรงควรใช้สารเคมีกำจัด
- เพลี้ยไฟ ดูดทำลายใบอ่อนและยอดอ่อน ทำให้ใบหงิกงอ ถ้าระบาดรุนแรงควรใช้สารสกัดสะเดาป้องกันกำจัด
- เมื่อฉีดพ่นสารเคมี ต้องทิ้งไว้อย่างน้อย 10-14 วัน จึงเก็บผลผลิตได้

การเก็บเกี่ยว

- เริ่มเก็บเกี่ยวได้ ตั้งแต่อายุ 6 เดือน
- ตัดต้นเหนือผิวดิน 10 เซนติเมตร
- ล้างน้ำ 1-2 ครั้ง
- ผึ่งในที่ร่มจนแห้งสนิท

ผลผลิต

- ผลผลิตสด 1 ต้น/ไร่

อัตราส่วนทำแห้ง

- ผลผลิตสด : ผลผลิตแห้ง เท่ากับ 4 : 1

ส่วนที่ใช้ประโยชน์

- ใบสด

สาระสำคัญ

- Lupeol, B-Sitosterol, Stigmasterol และสารประกอบ Flavonoid

สรรพคุณ

- รักษาโรคเรื้อ

ลักษณะต้นพญาอ

เพชรสังฆาต

ชื่อวิทยาศาสตร์

Cissus quadrangularis Linn.

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

- เป็นไม้เถาเลื้อย เถารูปสี่เหลี่ยมเป็นปล้องๆ สีเขียวอ่อนค่อนข้างอวบน้ำ ตรงข้อเถาเลื้อยตัวลง มีมือยึดออกจากข้อ
- ใบเดี่ยว ทรงสามเหลี่ยมปลายมน ออกที่ข้อๆ ละ 1 ใบ ใบค่อนข้างหนา อวบน้ำ ผิวใบเรียบ
- ดอกกลมเล็กสีแดงเขียว เป็นช่อเล็ก ออกตามข้อ

สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

- ขึ้นได้ทั่วไปในดินแทบทุกชนิด
- ชอบดินร่วนและที่ร่มรำไร ชอบชื้นแต่ไม่แฉะ

การขยายพันธุ์

- ใช้เถาปักชำ

การปลูกและการดูแลรักษา

- ตัดเถาที่อยู่ถัดจากยอดลงมา 2-3 ปล้อง
- ชำเถาลงดินให้ข้อฝังดิน 1 ข้อ รดน้ำให้ชุ่ม
- เมื่อแตกยอดใหม่ควรทำค้างให้ลำต้นเลื้อย

การเก็บเกี่ยว

- เริ่มเก็บเกี่ยวได้เมื่ออายุ 6 เดือนขึ้นไป ใช้เถาหรือลำต้นสดทุกส่วน การตัดให้เหลือเถาไว้ 1-2 วา นำเถาไปหั่น แล้วอบให้แห้ง

ผลผลิต

- ผลผลิตสด ไร่ละ 2-3 ตัน ผลผลิตแห้งไร่ละ 0.3-0.5 ตัน

อัตราส่วนทำแห้ง

- ผลผลิตสด : ผลผลิตแห้ง เท่ากับ 6-7 : 1

ส่วนที่ใช้ประโยชน์

- เถาสด

สาระสำคัญ

- ยังไม่มีรายงาน

สรรพคุณ

- รักษาโรคจิตส์ติงทวาร

ลักษณะเถาและใบของต้นเพชรสังฆาต

บอระเพ็ด

ชื่อวิทยาศาสตร์

Tinospora tuberculata Beumee., *Tinospora crispa* (L.) Miers ex Hook. F. & Thoms

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

- เป็นไม้เถา เถากลม ผิวมีเม็ดตุ่มๆ ตลอดเถา
- ใบเดี่ยว รูปหัวใจปลายแหลมเรียบ
- ดอกเป็นช่อสีเหลือง

สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

- ขึ้นได้ในดินทั่วไป แต่ชอบดินร่วนซุย
- ไม่ชอบแดดจัด ควรปลูกในฤดูฝน

การขยายพันธุ์

- ใช้เถาปักชำ

การปลูกและการดูแลรักษา

- ตัดเถาแก่ยาวประมาณ 1 คืบ รอให้ผลแห้งก่อนนำไปปักชำ
- ขุดหลุมดินให้เอียงเล็กน้อย ลึก 10 เซนติเมตร รดน้ำให้ชุ่ม
- เมื่อแตกใบและรากมากพอสมควร จึงย้ายไปปลูกและควรทำค้างให้ต้นบอระเพ็ดเลื้อยด้วย ส่วนการรดน้ำไม่ต้องรดบ่อยครั้งมากนัก

การเก็บเกี่ยว

- เริ่มเก็บเกี่ยวได้เมื่ออายุ 2 ปีขึ้นไป โดยเก็บเถาสดที่เจริญเต็มที่ตากแดด 3-5 วัน จนแห้งสนิท เพื่อป้องกันเชื้อรา
- นำเถาแห้งมาหั่นเฉียงเป็นแว่นๆ หนา 1-2 เซนติเมตร การตัดเอามาใช้ให้เหลือเถาไว้ประมาณ 2-3 วา

ผลผลิต

- ผลผลิตสด 3-5 ต้น/ไร่ ผลผลิตแห้ง 0.7-1.2 ต้น/ไร่

อัตราส่วนทำแห้ง

- ผลผลิตสด : ผลผลิตแห้ง เท่ากับ 4-5 : 1

ส่วนที่ใช้ประโยชน์

- เถาหรือลำต้นสด

สาระสำคัญ

- N-trans-feruloyltyramine, N-cis-feruloyltyramine, tinotuberide, phytosterol และ Picroretin

สรรพคุณ

- เป็นยาอายุวัฒนะ แก้ไอ

ลักษณะเถาและใบบอระเพ็ด

เถาวัลย์เปรียง

ชื่อวิทยาศาสตร์

Derris scandens Benth.

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

- เป็นไม้เถาขนาดใหญ่ เถามักจะบิดเหนื่อไม้สีม่วงเข้ม ซึ่งมี 2 ชนิด คือชนิดแดง(เนื้อสีแดงวงสีแดงเข้ม) และชนิดขาว (เนื้อออกสีน้ำตาลอ่อนๆ วงสีน้ำตาลไหม้)
- ใบเป็นใบประกอบ ใบย่อยรูปไข่กลับ ผิวเรียบมันเขียว ขอบเรียบ
- ดอกเล็กเป็นช่อพวงระย้า สีขาว
- ฝักยาวออกเป็นพวง

สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

- ชอบดินเหนียวไม่ชอบดินทราย ชอบสภาพชื้นแต่ไม่แฉะ

การขยายพันธุ์

- ใช้เมล็ด

การปลูกและการดูแลรักษา

- ใช้เมล็ดแก่ที่มีสีน้ำตาล (เมล็ดแก่ช่วงเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์) แกะเปลือกนอกของเมล็ดออก นำไปเพาะในถุงชำ ฝัง 2-3 เมล็ด รดน้ำให้ชุ่ม
- เมื่อตัดต้นสูงประมาณ 1 คืบ นำลงปลูกในหลุมที่เตรียมไว้ รองก้นหลุมด้วยปุ๋ยคอก ถ้าหากไม่เพาะลงถุงจะปลูกตรงจุดที่ต้องการเลยก็ได้ พร้อมทำซุ้มบริเวณที่ปลูกเถาวัลย์เปรียงได้เลื้อยเกาะด้วย

การเก็บเกี่ยว

- เริ่มเก็บเกี่ยวได้ เมื่ออายุ 3-5 ปี
- เลือกเถาแก่ซึ่งจะมีสีเทา และมีจุดคล้ายเกล็ดสีขาวๆ เถามีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1 นิ้วขึ้นไป
- ตัดให้เหลือเถาไว้ 1-2 ศอก เพื่อให้แตกขึ้นใหม่ ตัดได้ประมาณ 2 ปีต่อครั้ง
- นำเอามาสับเป็นแว่นๆ หนาประมาณ 1 เซนติเมตร ตากแดด 3-5 วัน หรืออบให้แห้ง

ผลผลิต

- ผลผลิตสด 3-5 ตัน/ไร่ ผลผลิตแห้ง 0.7-1.25 ตัน/ไร่

อัตราส่วนทำแห้ง

- ผลผลิตสด : ผลผลิตแห้ง เท่ากับ 4 : 1

ส่วนที่ใช้ประโยชน์

- เถา

สาระสำคัญ

- ไม่มีรายงาน

สรรพคุณ

- แก้ปวดเมื่อย

เถาว์ลยเปรียง

ลักษณะต้นเถาว์ลยเปรียง

พริกไทย

ชื่อวิทยาศาสตร์

Piper nigrum Linn.

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

พริกไทยเป็นพืชที่อยู่ตระกูลเดียวกับต้นปาล์ม ชะพลู พญา เป็นไม้เลื้อยยืนต้น ลำต้นมีความสูงประมาณ 5 เมตรเถาของพริกไทยจะมีราก เรียกว่า ตีนตุ๊กเถา เกาะพันกับไม้ค้ำหรือพืชชนิดอื่น เถาจะมีข้อพองมองเห็นได้ชัด ใบจะออกสลับกัน ลักษณะเป็นใบรีใหญ่ ดอกจะออกเป็นช่อจากข้อ ผลมีลักษณะกลมออกเป็นพวง

สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

- ชอบอากาศอบอุ่นและมีความชื้นสูง
- เจริญเติบโตได้ดีในดินร่วนที่มีอินทรีย์วัตถุมาก มีการระบายน้ำดี
- ดินสภาพค่อนข้างเป็นกรด ค่า pH ประมาณ 6-6.5

การเตรียมแปลงปลูก

- ในกรณีเป็นที่บุกเบิกใหม่ ควรไถหน้าดินให้ลึกประมาณ 40-60 เซนติเมตร แล้วไถพรวนหน้าดินอีกครั้ง เพื่อให้หน้าดินเรียบสม่ำเสมอ ไม่ให้เป็นแอ่งในแปลง

การขยายพันธุ์

- การปักชำเป็นวิธีที่นิยมมากที่สุด

การเตรียมเสาค้ำ

- ใช้ค้ำซีเมนต์ระยะห่าง 2X 2 เมตร หากใช้ไม้ยืนต้นเป็นไม้ค้ำควรใช้ระยะปลูก 2 X 3 เมตร หรือ 2.5 x 2.5 เมตร
- ในกรณีที่ใช้ค้ำซีเมนต์ ผู้ปลูกต้องใช้กระสอบปูนหุ้มค้ำไว้เพื่อเก็บรักษาความชื้นและเป็นที่ยึดเกาะของรากพริกไทย

การปลูก

- ควรปลูกช่วงฤดูฝน
- ขุดหลุมปลูกขนาด กว้าง X ยาว X ลึก 50 X 50 x 60 เซนติเมตร
- นำต้นพริกไทยที่เตรียมไว้วางลงในหลุมให้เอียงเข้าหาค้ำ ผึ่งดินลงไปประมาณ 2 ข้อ และอีกประมาณ 3 ข้ออยู่เหนือผิวดิน

การดูแลรักษา

- ควรพรวนดินก่อนฤดูหลังการเก็บเกี่ยวพร้อมกับใส่ปุ๋ยอินทรีย์ และควรให้น้ำอย่างน้อยอาทิตย์ละ 1 ครั้ง ตัดแต่งกิ่งที่ไม่ดีออกบ้าง เช่น กิ่งแก่หรือกิ่งที่หัก

ศัตรูและการป้องกันกำจัดศัตรู

- เพลี้ยแป้ง มักพบมีการระบาดในช่วงฤดูฝน โดยการกำจัดนั้นควรใช้สารเคมีพวกเซฟวิน หรือมาลาไธออนทุก 7-10 วัน/ครั้ง
- เพลี้ยอ่อน ทำลายโดยการดูดกินน้ำเลี้ยงต้นพริกไทย การกำจัดจะใช้สารเคมีเช่นเดียวกับ เพลี้ยแป้ง
- โรครากเน่าเกิดจากเชื้อรา จะทำให้เถาและใบเหี่ยวแล้วต้นพริกไทยจะตายไปในที่สุด การป้องกันกำจัดเมื่อพบต้นเป็นโรคให้ขุดและเผาทำลายทิ้ง

การเก็บเกี่ยว

- ผลพริกไทยช่อเดียวกันจะสุกเป็นสีแดงไม่เท่ากัน เมื่อพบว่ามีผลเริ่มสุกในช่อใดทำการเก็บช่อนั้นมาทั้งช่อ การเก็บเกี่ยวผลหมดทั้งต้นในแต่ละปี จะใช้เวลาเก็บประมาณ 10 ครั้ง

ผลผลิต

- ผลผลิตแห้ง 600 กิโลกรัม/ไร่

อัตราส่วนทำแห้ง

- ผลผลิตสด : ผลผลิตแห้ง เท่ากับ 3 : 1

ส่วนที่ใช้ประโยชน์

- ผลแห้ง

สาระสำคัญ

- สารกลุ่ม monoterpene และ sesquiterpene

สรรพคุณ

- แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ

ลักษณะผลใบและต้นพริกไทย

มะแว้งเครือ

ชื่อวิทยาศาสตร์

Solanum trilobatum Linn.

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

- เป็นไม้เลื้อยหรือไม้พุ่ม กิ่งเลื้อยยาว 2-5 เมตร มักมีหนามโค้งแหลมและสั้น ใบอาจเรียบหรือมีหนามเล็กๆ ดอกสีม่วง ผลมีลักษณะกลมขนาดประมาณ 8 มิลลิเมตร

สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

- ปลุกได้ดีในสภาพแวดล้อมทั่วๆ ไป ถ้ามีน้ำพอเพียงสามารถให้ผลผลิตได้ตลอดปี
- ชอบดินร่วนระบายน้ำดี มีอินทรีย์วัตถุพอสมควร

การเตรียมแปลงปลูก

- ไถพรวนดิน กำจัดเศษวัชพืชและใส่ปุ๋ยคอก ไถพรวนดินอีกครั้งคลุกเคล้าให้เข้ากัน จากนั้นปรับพื้นที่ให้เรียบ

การเพาะกล้า

- นำเมล็ดแช่ในน้ำอุ่น 50 องศาเซลเซียส เป็นเวลานาน 5 นาที
- เพาะในกระบะเพาะเป็นเวลา 1 เดือน จึงย้ายปลูก

การปลูก

- ระยะห่างระหว่างต้นและระหว่างแถว 1 X 1 เมตร
- รดน้ำทันที

การเตรียมค้าง

- การเตรียมค้างให้ต้นมะแว้งเครือ กระทำเมื่อต้นมีอายุ 2-3 เดือนขึ้นไป โดยใช้เสาไม้ไผ่ที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1 นิ้ว ความยาว 2 เมตร และมีไม้ไผ่ผ่าซีกผูกในแนวขวาง 2 แถว ห่างจากพื้นดิน 75 เซนติเมตร และ 150 เซนติเมตร ตามลำดับ

การดูแลรักษา

- กำจัดวัชพืชบริเวณโคนต้นโดยใช้มือถอน
- คอยจัดเถามะแว้งเครือให้เลื้อยบนค้าง
- รดน้ำให้ดินมีความชื้นสม่ำเสมอ
- ตัดแต่งกิ่งที่แห้งออกบ้าง หลังให้ผลผลิตรุ่นแรก ใส่ปุ๋ยคอกในอัตรา 0.5 กิโลกรัม/ต้น
- ถ้าพบการระบาดของเพลี้ยอ่อน เพลี้ยแป้ง ให้ป้องกันกำจัดโดยใช้สารสะเดาฉีดพ่นทุก 3-5 วัน ช่วงที่มีการระบาด

การเก็บเกี่ยว

- เริ่มเก็บผลผลิตได้ เมื่ออายุ 8-10 เดือน

- เก็บผลในระยะเริ่มแก่แต่ยังไม่สุก โดยผลเริ่มมีสีเหลืองส้ม (ผลที่แก่เต็มที่จะมีสีส้มเข้ม)
- ควรสวมถุงมือในระหว่างเก็บเพื่อป้องกันหนามแหลมคมของมะแว้งเครือ
- ทยอยเก็บผลผลิต
- ตากแดดเป็นเวลา 3-5 วัน ให้แห้งสนิท

ผลผลิต

- ผลผลิตสด 800 กิโลกรัม/ไร่/ปี

อัตราส่วนทำแห้ง

- ผลผลิตสด : ผลผลิตแห้ง เท่ากับ 3 : 1

ส่วนที่ใช้ประโยชน์

- ผลสด/แห้ง

สาระสำคัญ

- ยังไม่มีรายงาน

สรรพคุณ

- แก้อา

แปลงปลูกมะแว้งเครือ แบบใช้ค้ำ

ลักษณะดอกและผลมะแว้งเครือ

โพล

ชื่อวิทยาศาสตร์

Zingiber cassumunar Roxb.

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ล้มลุก มีลำต้นใต้ดินเรียกว่า เหง้า มีสีเหลือง และมีกลิ่นหอมเฉพาะ ลำต้นเทียมแทงจากใต้ดินขึ้นมา ใบออกตรงข้ามกัน มีปลายแหลมโคนใบแผ่เป็นกาบใบหุ้มลำต้น ดอกเป็นช่อสีขาวมีกาบสีเขียวปนแดงรูปโค้งรองรับ

สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

- ควรเป็นดินเหนียวปนทรายที่มีอินทรีย์วัตถุสูง มีการระบายน้ำดี หลีกเลี่ยงดินลูกรังและพื้นที่น้ำขัง
- ปลูกลงได้ทั้งที่แจ้งและที่ร่มรำไร

การเตรียมแปลงปลูก

- ไถพรวนดิน กำจัดเศษวัสดุและวัชพืช จากนั้นใส่ปุ๋ยคอกแล้วไถพรวนอีกครั้ง คลุกเคล้าให้เข้ากัน

การเตรียมเหง้าพันธุ์

- ต้องเป็นหัวพันธุ์ที่มีอายุมากกว่า 1 ปี มีตาสมบูรณ์ ไม่มีโรคแมลงเข้าทำลาย
- การแบ่งหัวพันธุ์ ให้มีน้ำหนัก 100-200 กรัม มีตา 3-5 ตา
- ซุปท่อนพันธุ์ด้วยสารเคมีป้องกันเชื้อราก่อนปลูก

การปลูก

- ระยะระหว่างต้นและระหว่างแถว 50 X 50 เซนติเมตร
- ขุดหลุมขนาด กว้าง X ยาว X ลึก 15 X 15 X 15 เซนติเมตร
- นำเหง้าพันธุ์โพลที่เตรียมไว้ลงปลูก กลบดินให้มิด หนา 2-3 เซนติเมตร
- คลุมด้วยฟางหรือใบหญ้าคาตากแห้งหนาประมาณ 2 นิ้ว
- รดน้ำทันที

การดูแลรักษา

- ปีแรกกำจัดวัชพืช 2 ครั้ง
- ปีที่สองกำจัดวัชพืช 1 ครั้ง เนื่องจากโพลจะคลุมพื้นที่ระหว่างต้นและแถวจนเต็ม
- ปีที่สามไม่ต้องกำจัดวัชพืชและปล่อยให้แห้งตายไปพร้อมกับต้นโพลที่ฟุบ
- ปกติในพื้นที่ปลูกภาคตะวันออกเฉียงเหนือจากธรรมชาติ ไม่มีการรดน้ำ แต่การปลูกในพื้นที่ภาคอื่นที่แห้งแล้งกว่า ควรรดน้ำบ้างอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง
- ไม่ต้องใส่ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ เพราะเชื่อว่าจะมีผลต่อคุณภาพน้ำมันโพล

- ห้ามฉีดสารเคมีป้องกันกำจัดแมลง เพราะจะมีพิษตกค้างในน้ำมันไพล

การเก็บเกี่ยว

- หัวไพลที่นำมาสกัดน้ำมันต้องมีอายุ 2-3 ปี
- เก็บหัวไพลช่วงเดือนกุมภาพันธ์-เมษายนจะสังเกตเห็นต้นไพลแห้งและพบลงกับพื้น ให้ขุดหัวไพลขึ้นมาจากดิน ซึ่งนิยมใช้อีจิกขุด ต้องระวังไม่ให้เหง้าไพลแตกหัก
- ห้ามเก็บหัวไพลขณะที่เริ่มแตกหน่อใหม่เพราะจะทำให้ได้น้ำมันไพลที่มีปริมาณและคุณภาพต่ำ
- ขยาดินออก ตัดรากแล้วนำไปผึ่งลมให้แห้ง
- เก็บผลผลิตบรรจุกระสอบ พร้อมที่จะนำไปสกัดน้ำมันไพล

ผลผลิต

- ผลผลิตสด ไร่ละ 8-10 ตัน

อัตราส่วนทำแห้ง

- ผลผลิตสด : น้ำมันหอมระเหย เท่ากับ 1 ตัน : 8-10 ลิตร

ส่วนที่ใช้ประโยชน์

- เหง้า

สาระสำคัญ

- Terpene

สรรพคุณ

- แก้ปวดเมื่อย
- กวาวเครือที่มีอัตราการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วทั้งส่วนที่อยู่

ลักษณะต้นไพล

ลักษณะเหง้าไพล

กวาวเครือ

ชื่อวิทยาศาสตร์

Pueraria mirifica Airy Shaw & Suvatabandhu.

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้เถาเลื้อยขนาดใหญ่ เนื้อแข็ง ผลัดใบ มีหัวใต้ดินคล้ายหัวมันแกว ก้านใบหนึ่งใบมีใบย่อย 3 ใบ เรียงสลับกัน เนื้อใบด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขนสั้นๆ ประปราย ดอกเป็นช่อยาวประมาณ 30 เซนติเมตร ดอกมีสีส้ม ฝักเล็กแบนบางคล้ายฝักถั่ว มีเมล็ด 3-5 เมล็ด/ฝัก

พันธุ์

กวาวเครือที่ใช้กันมากมี 2 พันธุ์ คือ กวาวเครือขาวและกวาวเครือแดง

- กวาวเครือขาว มักพบมีหัวลักษณะกลม มียางสีขาว มีสารออกฤทธิ์คล้ายฮอร์โมนเพศหญิง ต้นเป็นเครืออาศัยพันต้นไม้อื่นหรือเลื้อยตามดิน
- กวาวเครือแดง มักพบหัวมีรูปร่างยาว มีสรรพคุณเสริมสุขภาพของบุรุษ ต้นขึ้นจากดินโดยไม่ต้องอาศัยพันต้นไม้อื่น

สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

- ดินมีค่า pH ประมาณ 5.5
- พื้นที่ปลูกอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเล 300-900 เมตร
- ป่าเบญจพรรณหรือป่าไผ่
- ยังไม่มีรายงานว่าดินชนิดใดมีความเหมาะสมในการปลูกกวาวเครือ

การคัดเลือกพันธุ์

- กวาวเครือที่มีปริมาณสารเคมีในหัวมาก
- กวาวเครือมีอัตราการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วทั้งส่วนที่อยู่เหนือดินและใต้ดิน
- กวาวเครือที่มีจำนวนหัวมาก

การปลูก

- ปลูกร่วมกับไม้ยืนต้นในระบบวนเกษตร เช่น ไม้สัก ปอสา หรือ ไม้ผลอื่นๆ
- ปลูกกลางแจ้งโดยไม่ต้องทำค้างไม้ไผ่

โรคแมลง

- พบว่ามีหนอน แมลงหลายชนิดหอยทากและตุ่นเป็นแมลงศัตรูของกวาวเครือในธรรมชาติ

การเก็บเกี่ยว

- ขุดหัวและผ่าหัวภายใน 3-4 วัน ถ้าทิ้งไว้นานหัวจะแห้งและเน่า
- ปอกเปลือกออก ใช้มีดฝานเป็นชิ้นบางๆ ตากแดด 3 วัน เมื่อแห้งสนิทบรรจุลงกระสอบแล้วนำไปจำหน่าย

- ปกติแล้วกวาวเครือที่เก็บเกี่ยวจะมีขนาดหัวใหญ่กว่า 2 กิโลกรัม และยังไม่มียางานว่า หัวกวาวเครืออายุเท่าไร ขนาดใดและชุดฤดูกาลไหนจะให้หัวที่มีสารสำคัญที่ต้องการมากที่สุด

ส่วนที่ใช้ประโยชน์

- หัวแห้ง

สาระสำคัญ

- สารออกฤทธิ์คล้ายเอสโตรเจน ได้แก่ mirosterol

สรรพคุณ

- เป็นยาอายุวัฒนะ

ต้นกวาวเครือขาว

หัวกวาวเครือ

บุกเนื้อทราย

ชื่อวิทยาศาสตร์

Amorphophallus oncophyllus Prain

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพืชหัวประเภทล้มลุก หัวใต้ดิน (ลำต้นจริง) ลักษณะกลมแบน ลำต้นสูงประมาณ 1 เมตร ลักษณะอวบหนา ผิวเรียบ ลำต้นมีสีและลายแตกต่างกัน ใบเกิดบริเวณปลายสุดของต้น แยกเป็น 3 ก้าน แต่ละก้านมี 2 ใบย่อย ลักษณะพิเศษที่บุกเนื้อทรายแตกต่างกับบุกชนิดอื่นๆ คือ จะมีหัวบนใบ เกิดขึ้นตรงแยกก้านใบที่ปลายสุดของลำต้น ตรงจุดแยกระหว่างใบย่อยและตรงจุดแยกเส้นใบขนาดใหญ่ของริ้วใบย่อย

สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

- ชอบดินร่วนที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง มีการระบายน้ำดี pH 5-6.5
- แสงแดดรำไร หรือมีการพรางแสง 50 เปอร์เซ็นต์
- ต้องไม่มีลมพัดแรง เพราะต้นบุกหักล้มง่าย
- ปริมาณน้ำฝนระดับปานกลางควรมีแหล่งน้ำสำรองหลังฝนทิ้งช่วง

การเตรียมแปลงปลูก

- ไถตะและไถพรวน ใส่ปุ๋ยคอก
- การยกร่องขึ้นขึ้นอยู่กับขนาดของหัวพันธุ์ คือ ต่ำกว่า 400 กรัม โดยประมาณ ให้ยกร่องกว้าง 60 เซนติเมตร ถ้าหัวขนาดใหญ่กว่าให้ยกร่องกว้าง 80 เซนติเมตร ความสูงของร่อง 30 เซนติเมตร และระยะระหว่างร่อง 50 เซนติเมตร

การเตรียมหัวพันธุ์

- การปลูกด้วยหัวบนใบ คัดขนาดน้ำหนัก 2.5 กรัม
- การปลูกด้วยหัวใต้ดิน แบ่งหัวพันธุ์เป็นกลุ่มๆ ตามน้ำหนักโดยประมาณ ดังนี้
 - ขนาดใหญ่ น้ำหนัก 400 กรัม/หัวขึ้นไป
 - ขนาดกลาง น้ำหนัก 200-400 กรัม/หัว
 - ขนาดเล็ก น้ำหนัก 50-200 กรัม/หัว

การปลูก

การปลูกด้วยหัวใต้ดิน

- หัวพันธุ์ขนาดใหญ่ ใช้ระยะปลูกระหว่างแถวและระหว่างต้น 40 X 40 เซนติเมตร (ร่องละ 2 แถว)
- หัวพันธุ์ขนาดกลางและขนาดเล็ก ใช้ระยะปลูก 30 X 30 เซนติเมตร (ร่องละ 2 แถว)
- ฝังให้ส่วนหัวอยู่ลึกจากผิวดิน 5 เซนติเมตร โดยหน่อจะฝังดินหรือโผล่ขึ้นมาก็ได้

- ให้น้ำหลังปลูกทุก 3-5 วัน ในช่วงแล้ง

การปลูกด้วยห้วยบใบ

- ใช้ระยะปลูก 30 X 20 เซนติเมตร
- ขุดหลุมปลูกให้ลึกจากผิวดิน 3 เซนติเมตร โดยวางให้ส่วนที่มีขนาดใหญ่สุดตั้งขึ้นแล้วกลบดิน
- คลุมร่องน้ำด้วยฟางเพื่อรักษาความชุ่มชื้น
- ให้น้ำหลังปลูกทุก 3-5 วัน ในช่วงแล้ง

การพรางแสง

- ตั้งร้านให้สูงจากดินประมาณ 2 เมตร แล้วกางตาข่ายพรางแสง 50 เปอร์เซ็นต์ คลุมทั้งแปลง
- เลือกใช้ไม้ยืนต้นช่วยพรางแสง ควรใช้ไม้ใบเล็กที่ผลัดใบในฤดูแล้ง และมีใบโปร่งในฤดูฝน มีอายุใบ 4-5 เดือน เช่น ประดู่อ่อน เป็นต้น

การดูแลรักษา

- ในช่วงที่ฝนไม่ตกควรให้น้ำทุก 3-5 วัน
- หลังปลูก 1 เดือนครึ่ง ใส่ปุ๋ยสูตร 15-15-15 อัตรา 30 กิโลกรัม/ไร่
- หลังปลูก 3 เดือน ใส่ปุ๋ยสูตร 13-13-21 อัตรา 30 กิโลกรัม/ไร่
- การกำจัดวัชพืชต้องทำอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยเฉพาะก่อนใส่ปุ๋ย ควรใช้มือถอนวัชพืชบนร่อง หรือใช้จอบดายระหว่างร่องและกลบโคน ในการใช้จอบต้องระวังไม่ให้โดนต้นบูกด้วย

โรคแมลง

- โรคเน่าเกิดจากเชื้อแบคทีเรีย *Erwinia carotovora* เข้าทำลายทั้งทางหัวใต้ดินและใบที่หักเป็นแผล หัวจะเน่าและมีกลิ่นเหม็นแล้วลามไปยังต้น ทำให้ต้นหักพับลงมา การป้องกันกำจัดให้หมั่นตรวจสอบแปลงสม่ำเสมอ ถ้าพบต้นเป็นโรคให้รีบขุดต้นและดินรอบๆ ทั้งและทำลายเสีย แล้วโรยปูนขาว เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อ

การเก็บเกี่ยว

- การเก็บห้วยบใบ เริ่มเก็บได้ตั้งแต่เดือนสิงหาคม-พฤศจิกายน โดยเก็บหัวที่ร่วงหล่นจากต้นที่แห้งหมดสภาพแล้วเท่านั้น ต้นที่ใบยังสดจะยังไม่เก็บ นำห้วยบใบที่ได้ไปผึ่งแดด 1-2 วัน ใส่ถุงตาข่ายขาวไว้ หรือใส่ตะแกรงวางเป็นชั้นๆ ในที่อากาศถ่ายเทสะดวก
- การเก็บเกี่ยวหัวใต้ดินที่มีอายุ 2-3 ปี เก็บเกี่ยวเมื่อต้นบูกตายไปแล้วมากกว่า 90 เปอร์เซ็นต์ ประมาณเดือน ตุลาคม-พฤศจิกายน ควรขุดด้วยความระมัดระวัง และขุดทุกระยะของปากหลุมปลูก เพราะมีหัวขนาดแตกต่างกัน ถ้าดินแห้งนำหัวบูกที่ขุดได้เก็บรวมไว้ในโรงเก็บได้เลย แต่ถ้าดินเปียกควรทิ้งไว้ในแปลงให้ดินแห้งร่วงหลุดจากหัว และห้ามล้างน้ำก่อนเก็บเพราะหัวบูกเน่าเสียได้ง่าย

ผลผลิต

- หัวสด 4-6 ตัน/ไร่

ส่วนที่ใช้ประโยชน์

- หัว

สาระสำคัญ

- glucomanan

สรรพคุณ

- เป็นสารให้เส้นใยอาหารสูง

ลักษณะแปลงปลูกบุกเนื้อทราย

ไผ่บุกบนใบบุกเนื้อทราย

ส้มแขก

ชื่อวิทยาศาสตร์

Garcinia atroviridis Griff.

Garcinia cambogia

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ทรงพุ่มคล้ายกรวย ใบโตและผิวใบเป็นมัน มีก้านใบยาว ปลายใบแหลม มีสีเขียวแก่ ออกดอกตามปลายยอด ลักษณะดอกเหมือนกับดอกมังคุด ต้นมีทั้งเพศผู้และเพศเมีย ผลส้มแขกมีสีเหลืองสด ลักษณะผลกลมค่อนข้างแป้น มีก้านใบสีเขียวที่ขั้วผล จำนวน 5 กลีบ ส่วนบนของผลบริเวณขั้วผลมีลักษณะกว้างและเป็นร่องตื้นๆ คล้ายผลฟักทอง เมื่อผลแก่จัดสามารถปริแตกตามเส้นได้ง่าย มีหนังบางติดแน่นกับส่วนเนื้อผล ผลอ่อนจะมีสีเขียวและกลายเป็นสีเหลืองเข้มเมื่อผลแก่ มีรสเปรี้ยว เนื่องจากมีกรดไฮดรอกซีซิตริก (Hydroxycitric acid) มีเมล็ดแบนๆ ประมาณผลละ 2-3 เมล็ด

สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

- พื้นที่ราบต่ำจนถึงความสูงของภูเขา 600 เมตร ในเขตความร้อนชื้น ได้แก่ พื้นที่บริเวณภาคใต้ตอนล่างของประเทศ

การเตรียมแปลงปลูก

- ขุดหลุมกว้าง X ยาว X ลึก 30 X 30 X 30 เซนติเมตร

การขยายพันธุ์

- ใช้เมล็ดในการขยายพันธุ์ ซึ่งต้นพันธุ์จะมีทั้งตัวผู้ตัวเมียและต้นตัวเมีย ในการให้ผลนั้นจะให้เฉพาะตัวเมีย ดังนั้น เพื่อลดความเสี่ยงก็จะมีการเสียบยอดพันธุ์ดีของต้นตัวเมียบนต้นต่อที่เพาะจากเมล็ดอีกครั้งหนึ่ง

การปลูก

- ระยะที่ใช้ปลูก 9 X 9 เมตร
- ใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยอินทรีย์รองไว้ก้นหลุม
- เมื่อปลูกกล้าแล้วต้องกลบดินให้แน่นและมีไม้ยึดลำต้นกันโยก
- ถ้าแดดจัดต้องพรางแสงแดดในระยะแรกของปลูกด้วย

การดูแลรักษา

- หลังจากปลูกแล้วควรมีการบำรุงใส่ปุ๋ยให้ต้นส้มแขก โดยดินปลูกที่เป็นดินร่วนหรือร่วนปนทราย ให้ใช้ปุ๋ยสูตร 15-15-15 หรือ 16-16-16 แต่ถ้าเป็นดินร่วนเหนียวหรือดินเหนียว ควรใช้ปุ๋ยสูตร 16-20-0 หรือ 20-20-0 โดยหว่านให้ทั่วใต้ทรงพุ่ม ห่างจากโคนอย่างน้อย 50 เซนติเมตร และควรพรวนดินกลบปุ๋ยเพื่อป้องกันการสูญเสียไปโดยการระเหยและชะล้างของน้ำ

- ในระยะแรกของการปลูก ถ้าฝนไม่ตกควรให้น้ำอย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง และคอยกำจัดวัชพืชบริเวณรอบลำต้น

การเก็บเกี่ยว

- 7-8 ปี จึงจะให้ผล โดยผลจะออกช่วงเดือนมิถุนายน-สิงหาคม
- เก็บผลที่มีขนาดโตเต็มที่

ผลผลิต

- ผลผลิตสด 3 ตัน/ไร่/ปี

อัตราส่วนการทำแห้ง

- ผลผลิตสด: แห้ง เท่ากับ 14 : 1

ส่วนที่ใช้ประโยชน์

- ผลแห้ง

สาระสำคัญ

- กรดไฮดรอกซีซีตริก

สรรพคุณ

- เป็นผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อควบคุมน้ำหนัก

◀ ลักษณะต้นส้มแขก

ลักษณะผลส้มแขก ▶

